

Тетяна Ковальчук

ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939)

У статті проаналізовано особливості організації туристичної справи на території Волинського воєводства у міжвоєнний період.

Ключові слова: Волинське воєводство, Друга Річ Посполита, туризм, екскурсія, путівник, туристичний маршрут, туристичні товариства, туристичні організації.

Татьяна Ковальчук. Организация туризма на территории Волинского воеводства в междувоенный период (1921–1939)

В данной статье проанализированы особенности организации туристического дела на территории Волинского воеводства в междувоенный период.

Ключевые слова: Волинское воеводство, Вторая Речь Посполитая, туризм, экскурсия, путеводитель, туристический маршрут, туристические общества, туристические организации.

Tetyana Kovalchuk. Organization of tourism on territory of Volyn province in intermilitary period (1921–1939)

In this article activity of organization of tourist business on territory of the Volyn province in an intermilitary period are analysed.

Keywords: Volyn province, the Second Thing Pospolita, tourism, excursion, guide-book, tourist route, tourist societies, tourist organizations.

Починаючи з кінця минулого століття туризм стає важливим соціальним і політичним явищем, він істотно впливає на сучасний світовий устрій, економіку багатьох країн і регіонів світу. Туристична галузь завдяки стрімким темпам зростання перетворилася на одну з важливих складових світової економіки. Активний розвиток туристичної справи, у першу чергу, відбувається завдяки її досконалії організації. Для нашої держави є необхідним вивчити та запозичити досвід інших держав щодо організації туризму не лише на сучасному

етапі, але й у попередні роки. Яскравим прикладом з досліджуваного питання є досвід міжвоєнної Польщі, зокрема – території колишньої її складової – Волинського воєводства.

Метою даної статті є дослідити організацію туристичної справи на території Волинського воєводства у міжвоєнний період.

Досліджувана тема є недостатньо вивчена у науковій історичній літературі. Науковий доробок сучасних вчених із даної проблематики обмежується публікаціями Н.Кінд-Войтюк [9; 10], В.Дмитрука [6], Н.Заставецької [8], О.Михайлюка [11] та О.Звадської [7], у яких в основному подається загальна характеристика розвитку туризму на території Волині, а також аналізується діяльність польських туристсько-краєзнавчих товариств та їх внесок у розвиток туристичної справи на досліджуваній території. Основу джерельної бази даної праці складають матеріали Архіву Нових Актів у Варшаві [13-16], архівів Польської Академії Наук у Варшаві [18] та Кракові [17], фондів Державного архіву Волинської області [1-5], статuti туристичних товариств [27-28], путівники [17; 19; 21], статті у періодичних виданнях міжвоєнного періоду [25; 30] тощо.

Згідно з умовами Ризького мирного договору 1921 р. Західна Волинь увійшла до складу Другої Речі Посполитої, а на її території було утворено нову адміністративно-територіальну одиницю – Волинське воєводство з центром у Луцьку [29].

Організація туризму на Волині здійснювалась як через загальнодержавні установи Польщі, так і воєводські. Значну роль у цій справі також відігравали різного роду польські туристичні організації та товариства.

Справами туризму на території усїєї Другої Речі Посполитої займався Відділ туризму, який діяв при Міністерстві Публічних Робіт [15]. Даний підрозділ протягом майже усього міжвоєнного періоду очолював М.Орлович [18]. Його посада мала назву «референт з питань туризму». Окрім нього тут працювало ще троє осіб [15].

Крім вищезазначеної установи у Варшаві при Міністерстві Публічних Робіт діяли Державна Туристична Рада та Польський Туристичний Відділ, головним завданням яких була координація роботи промислової, харчової, готельної, транспортної індустрії, а також забезпечення їх сприяння розвитку туристичної справи в країні [19, 21].

При Міністерстві Комунікації діяло Бюро Туристичної Пропаганди Польської Державної Залізниці, одним із головних завдань якого було забезпечення розвитку та пропаганди туризму на теренах Польської республіки [19, 22].

Значний внесок у розвиток і популяризацію туристичної галузі зробили й інші міністерства Другої Речі Посполитої. Зокрема, – Міністерство Закордонних Справ займалось пропагандою туристичних регіонів Польщі поза її державними кордонами, виступало співорганізаторами міжнародних туристичних з'їздів, спортивних заходів, сприяло організації закордонних туристичних поїздок тощо [16]; Міністерство Освіти забезпечувало охорону пам'яток мистецтва і культури, здійснювало нагляд за будинками відпочинку, сприяло розвитку молодіжного туристичного руху; працівники Міністерства Сільського Господарства опікувались та впорядковували парки, заповідники, що знаходились на території державних лісів, і які охоче відвідували туристи; Міністерство Пошти і Телеграфу забезпечувало пропаганду туристичної справи шляхом видавництва різноманітних брошур, буклетів, поштових карток із фотографіями краєвидів Польської республіки [14].

На початку 20-х рр. ХХ ст. при установі «Дирекція публічних робіт» у Луцьку було вперше введено посаду референта з питань туризму. Саме до цього періоду більшість науковців відносять зародження туристичної справи в досліджуваному регіоні [6, 24].

В 1925 р. при воєводській управі створено воєводську туристичну комісію. Даний підрозділ займався справами, пов'язаними із готельною справою, шляхами сполучення, доглядом за краєвидами і пам'ятками минулого тощо. В 1925–1926 рр. воєводську туристичну комісію очолював Ж.Пручник, згодом дану посаду зайняв Ф.Ксенжпольський [6, 28].

Активний розвиток туризму в Польській республіці, в тому числі і Волинському воєводстві, відбувався також завдяки діяльності різного роду польських товариств і організацій.

Найбільший внесок у розвиток туристичної галузі на території Волинського воєводства зробило Волинське Краєзнавче Товариство і Опіки над Пам'ятками Старовини, що діяло у Луцьку. Ідея створення Волинського Краєзнавчого Товариства і Опіки над Пам'ятками Старовини була висунута ще у 1921 р. З.Морвіцом, який активно закликав створити даного роду організацію під назвою «Товариство охорони над пам'ятками старовини» [22, 10]. Однак створене воно було лише у 1927 р. Його керівником було затверджено Францішека Ксенжпольського [27, 12]. У 1933 р. це товариство увійшло до складу Польського краєзнавчого товариства [9, 22], яке існувало з 1906 р. у Варшаві і на початку 30-х рр. ХХ ст. стало фактично загальнопольською організацією у справах охорони культурної спадщини.

Члени товариства об'єднувалися у секції. Зокрема, у ньому діяли наступні секції – туристична, краєзнавча, природоохоронна, музейна та ін. Вони створювались за погодженням воєводської ради товариства, мали дотримуватись принципів та положень його статуту, подавати воєводській раді інформацію про кількість членів, здавали річні звіти про свою діяльність [5, арк. 9].

Товариство мало центральне відділення у Луцьку, а також місцеві повітові філії у таких містах воєводства як Острог, Кременець, Дубно, Ковель, Володимир-Волинський, Костопіль, Рівне та ін. При його відділеннях на основі статуту і під керівництвом одного із членів місцевого правління функціонували молодіжні осередки [4, арк. 8].

Для підтримки зв'язків з усіма своїми осередками Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини проводило щорічні та щопіврічні з'їзди делегатів цих осередків. На цих з'їздах зазвичай ухвалювали програму діяльності товариства, обговорювалися і затверджувалися річні звіти воєводської ради з діяльності організації за попередній рік, затверджувався річний бюджет, обговорювалися методи популяризації та пропаганди туристично-краєзнавчого руху в регіоні. На з'їздах також приймали у почесні члени товариства [4, арк. 9].

Досліджуване товариство співпрацювало із різними туристичними бюро з інших регіонів Другої Речі Посполитої. Найбільш плідною була його співпраця з туристичними бюро «Орбіс» та «Францпол». Спільними зусиллями вони організовували поїздки за кордон. Зокрема, у 1930 р. було здійснено чотирьохтижневу туристичну подорож, у ході якої було відвідано Сербію, Боснію, Герцеговину, Чорногорію, Далмацію, Альпи [4, арк.3].

В 1926 р. з ініціативи референта з питань туризму М.Орловича у Варшаві була створена організація під назвою Зв'язок Польських Туристичних Товариств [21, 5]. Згідно зі статутом цієї установи, який був прийнятий в травні 1927 р., головним завданням організації була пропаганда туристичної справи на теренах Другої Речі Посполитої, у тому числі й на досліджуваній території, а також для здійснення даної мети – координація діяльності усіх туристичних товариств і організацій, що діяли на території держави [21, 6].

Протягом 1935–1939 рр. у Луцьку діяло Волинське Товариство Приятелів Наук [31, 243]. Дане товариство було створене з метою об'єднати всі напрямки наукової роботи на території Волинського воєводства. До створення цього товариства доклали зусиль польський історик, керівник Волинської округи Польської вчительської спілки Я.Гоффман та волинський віце-воєвода Ю.Слешинський [10, 137]. Одним з основних завдань

було стимулювати на Волині наукові, краєзнавчі, пам'яткознавчі дослідження; організувати видавничу діяльність. Дане товариство спільно із Волинським Краєзнавчим Товариством і Опіки над Пам'ятками Старовини організувало екскурсії, брало участь у виданні туристсько-краєзнавчих путівників по Волині [1, арк.2–5].

Значний вклад у розвиток туристичної справи на території Волинського воєводства зробили Товариство Розвитку Східних Земель та Польський Турінг Клуб, завдяки яким організувались різноманітні туристичні ярмарки та виставки [7, 85].

Діяльність усіх вищезгаданих товариств була спрямована на пропаганду та популяризацію туристичної галузі Другої Речі Посполитої шляхом проведення численних екскурсій, організації різноманітних курсів з метою підготовки спеціалістів для сфери туризму, розробки туристичних маршрутів, а також видавництва путівників, листівок, буклетів, інформаторів, у яких описувалась туристична інфраструктура як Польської республіки в цілому, так і Волинського воєводства зокрема.

До однієї із форм популяризації туристичного руху на території Волинського воєводства, що використовували як державні управлінські органи, так і туристичні товариства та організації, належало проведення виставок. Найбільший внесок у їх організацію та проведення робили уже згадані Волинське Краєзнавче Товариство і Опіки над Пам'ятками Старовини та Волинське Товариство Приятелів Науки. Саме завдяки членам цих товариств у 1930 р. було створено воєводський виставковий комітет Міжнародної виставки комунікації і туризму під керівництвом волинського воєводи Я. Шлешинського, проведення якої мало відбутися у Познані цього ж року. Товариства та організації туристської спрямованості також брали участь у туристично-комунікативній виставці «День Волині», що відбулась аналогічного року у Познані. У період з 16 квітня по 3 травня 1931 р. зусиллями Волинського краєзнавчого товариства і охорони пам'яток старовини було проведено туристично-краєзнавчу виставку [7, 84]. В травні 1932 р. було проведено виставку у Луцьку «Краєвиди Польщі». Виставка складалась із таких відділів: живопис, графіка, фотографія, архітектура, природничий відділ тощо [2, арк. 3].

Починаючи із 1933 р. щорічно в Рівному почали проводитись так звані Волинські торги, на яких активно популяризували Волинь як туристичний регіон [7, 84].

Ще однією із форм пропаганди та популяризації туризму серед населення Волині з боку державних органів влади та різноманітних туристичних товариств і організацій було видавництво туристичних

путівників, буклетів, інформаторів, листівок, туристичних карт тощо. Зокрема, у 1929 р. представники Волинського красназавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини взяли участь у виданні праці «Ilustrowany przewodnik po Wołyniu» («Ілюстрований путівник по Волині») М. Орловича. [23], який на той час займав посаду референта з питань туризму в Міністерстві публічних робіт у Варшаві. Це був перший путівник по Волині, який крім загальних відомостей включав декілька туристичних маршрутів, в ньому містився опис місць Волинського воєводства, які, на думку автора, обов'язково потрібно відвідати [12, 296].

У 1934 р. дане товариство тиражем 10 тис. примірників видало пізнавальну брошуру про Волинь, написану тодішнім директором Волинського музею у Луцьку Ю.Дуткевичем, у якій автор описав природні та історико-культурні туристичні ресурси Волинського воєводства [6, 24].

У 1937 р. зусиллями цього ж товариства було видано 20 різновидів листівок, загальною кількістю кілька тисяч екземплярів [7, 25].

У 1935–1937 рр. завдяки зусиллям Зв'язку Польських Туристичних Товариств було видано путівники по Польщі у 4-х томах під загальною редакцією С.Ленартовіча. Волинському воєводству був присвячений 2-й том даного видання [26].

У 1939 р. побачив світ ще один путівник по Волині – «Przewodnik po Wołyniu», автором якого був уже згадуваний Я.Гофман [20].

Пропаганда туризму велась і шляхом повідомлень та оголошень у періодичних виданнях, газетах, брошурах тощо [5, арк 8]. У них розміщувалась інформація про заплановані поїздки, а також описувались міста, які пропонувалось відвідати, вміщувались їх фотографії тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що організація туристичної справи на території Волинського воєводства у період Другої Речі Посполитої здійснювалась завдяки діяльності як урядових, так і позаурядових організацій. Пропагандою і популяризацією туризму займались міністерства Польщі та їх структурні підрозділи, воєводські комісії, а також різного роду польські туристичні організації та товариства, що діяли в досліджуваній період.

Джерела та література

1. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф. 46 «Волинське воєводське управління». – Оп. 8. – Спр. 707 «Sprawozdanie Zarządu Wołyńskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Opieki nad Zabytkami Przesłości z działalności za rok 1931 (12.04.1932)».

2. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 1033 «Списки громадських організацій на Волині».

3. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 159 «Списки громадських організацій на Волині».

4. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 1842 «Sprawozdanie Wołyńskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Opieki nad Zabytkami Przesłości za rok 1932».

5. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 2025 «Sprawozdanie Wołyńskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Opieki nad Zabytkami Przesłości».

6. Дмитрук В. Зародження туристичного руху на Волині / В. Дмитрук // Минуле та сучасне Волині та Полісся: Ковель та ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукраїнської науково-історичної конференції, присвяченої 12-й річниці Незалежності України та 485-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк: [б.н.в.], 2003. – С.24–25.

7. Завадська О. Туризм як один із напрямків діяльності краєзнавчих товариств у 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства / О. Завадська // Волинь: Історія і сучасність. Жидичин кризь віки. Матеріали IV науково-практичної, історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 780-ти річчю села Жидичина Ківерцівського району. – Луцьк: [б.н.в.], 2007. – С.82–89.

8. Заставецька Н. Пам'яткоохоронний аспект діяльності польських громадських організацій і товариств на західноукраїнських землях / Н. Заставецька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2008. – Вип.3. – С.240–246.

9. Кінд-Войтюк Н. Наукові товариства Другої Речі Посполитої у дослідженні історії та пам'яток Волинського воєводства (1921–1939 рр.) / Н. Кінд-Войтюк // Краєзнавство. – К.: [б.н.в.], 2008. – Вип.1-4. – С.22–27.

10. Кінд-Войтюк Н. Участь науково-громадських товариств Другої Речі Посполитої у дослідженні історії та пам'яток Волинського воєводства (1921–1939) / Н.Кінд-Войтюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки: Історичні науки. – Луцьк: [б.н.в.], 2001. – Вип.5. – С.136–140.

11. Михайлюк О. Історичне краєзнавство на Волині в 1921–1939 рр. / О. Михайлюк // Волинський музей. Історія і сучасність. Тези і матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю Волинського краєзнавчого музею і 45-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки. 16–17 червня 1994 р. – Луцьк: Ініціал, 1998. – С. 7–8.

12. Петровський О. Пам'яткоохоронна справа у міжвоєнній Польщі як внутрішньополітичний чинник / О. Петровський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім.В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: [б.н.в.], 2003. – Вип.3. – С.295–299.

13. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). – Dział «Administracja ogólna». – Zespół 12 «Ministerstwo Przemysłu i Handlu w Warszawie». – Sygn. 140–150 «Departament Organizacyjny: Organizacja, sprawozdania, gospodarka, 1928–1938».

14. AAN. – Dział «Administracja ogólna». – Zespół 16 «Ministerstwo Komunikacji w Warszawie». – Sygn. 3465 «Budowa dróg».

15. AAN. – Dział «Administracja ogólna». – Zespół 311 «Ministerstwo Robót Publiczych w Warszawie». – Sygn. 1–2 «Rozporządzenia, okólniki, komunikaty, zawiadomienia».

16. AAN. – Dział «Administracja ogólna». – Zespół 311 «Ministerstwo Spraw Zagranicznych w Warszawie». – Sygn. 2925 «Referat kongresowy (międzynarodowe: biura, instytuty, kongresy i zjazdy 1931–1939)».

17. Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. – Dział «Archiwa prywatne i spuścizny» – Zespół 88 «Goetel Walery». – Sygn. 1–2 «Rozporządzenia, okólniki, komunikaty, zawiadomienia».

18. Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. – Dział «Archiwa prywatne i spuścizny». – Zespół 210 «Mieczysław Orłowicz (1881–1959; krajoznawstwo)». – Sygn. 1 «Działacz społeczny, pracownik Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki, Ministerstwa Robót Publicznych, Ministerstwa Komunikacji».

19. Goetel W. Turystyka w Polsce jako czynnik poprawy sytuacji gospodarczej / W. Goetel – Kraków: Nakładem Wyższego Studium Handlowego w Krakowie, 1931. – 27 s.

20. Hoffman J. Przewodnik po Wołyniu / J. Hoffman. – Warszawa: Związek polskih towarzystw turystycznych, 1938. – 67 s.

21. Informator turystyczny. – Warszawa: Nakładem Związku Polskih Towarzystw Turystycznych w Polsce, 1932. – 265 s.

22. Janowski A. Pilskie Towarzystwo Krajoznawcze / A. Janowski // Ziemia. – 1927. – № 11. – S.180–182.

23. Morwic Z. Towarzystwo Opieki nad zabytkami przeszłości Wołynia / Z. Morwic // Głos Wołyński. – 1921. – № 9. – S. 10.

24. Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Wołyniu / M. Orłowicz. – Łuck: Nakł. Wołyńskiego towarzystwa krajoznawczego i Opieki nad zabytkami przeszłości, 1929. – 380 s.

25. Orłowicz M. Turystyka w Polsce w 1921 roku / M.Orłowicz // Ziemia. – № 3. – 1922. – S.94–100.

26. Przewodnik po Polsce w 4 tomach: Polska Południowo-Wschodnia [pod. red. S.Lenartowicz]. – Warszawa: [b.n.w.], 1937. – T.2. – 540 s.

27. Statut Polskiego Touring Klubu. – Warszawa: [b.n.w.], 1933 – 12 s.

28. Statut Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich. – Warszawa: Nakładem Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich, 1938. – 16 s.

29. Traktat pokoju między Polską z Rosją i Ukrainą. – Warszawa–Lwów: Drukarnia w Gywińskiego w Warszawie, 1921. – 95 s.

30. Wiadomości turystyczne: Województwo Wołyńskie. – 1932. – Nr. 1. – rok. II. – Styczeń – 25 s.

31. Wołoszynowsky J. Województwo Wołyńskie w świetle liczb i faktów / J.Wołoszynowsky. – Łuck: [b.n.w.], 1929. – 249 s.

32. Wołyńskie Towarzystwo Krajoznawcze i Opieki nad Zabytkami Przesłości w Łucku // Ziemia. – 1928. – № 12. – S.187.